ואי סלקא דעתיך לא קבלה מיניה לישני ליה כאן כשישראל עומד על גביו כאן כשאין ישראל עומד על גביו אלא לאו ש"מ קבלה מיניה ש"מ ומ"ט גזרו בהו רבנן כי הא דר"ש בן אלעזר שדריה ר"מ לאתויי חמרא מבי כותאי אשכחיה ההוא סבא א"ל [1]ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה הלך ר"ש בן אלעזר וספר דברים לפני ר"מ וגזר עליהן מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה ור"מ לטעמיה דחייש למיעוטא וגזר רובא אטו מיעוטא ורבן גמליאל ובית דינו נמי כר"מ סבירא להו פשטיה דקרא במאי כתיב בתלמיד היושב לפני רבו דתני רבי חייא [2]כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם בין ואם לאו תבין את אשר לפניך ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה פרוש הימנו רבי יצחק בן יוסף שדריה רבי אבהו לאתויי חמרא מבי כותאי אשכחיה ההוא סבא א"ל לית כאן שומרי תורה הלך רבי יצחק וספר דברים לפני רבי אבהו והלך רבי אבהו וספר דברים לפני רבי אמי ורבי אסי ולא זזו משם עד שעשאום עובדי כוכבים גמורין למאי אי לשחיטה ויין נסך מהתם גזרו בהו רבנן אינהו גזור ולא קבלו מינייהו אתו רבי אמי ורבי אסי גזרו וקבלו מינייהו מאי עובדי כוכבים גמורין אמר ר"נ בר יצחק לבטל רשות וליתן רשות וכדתניא ישראל מומר משמר שבתו בשוק מבטל רשות ונותן רשות ושאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות ונותן רשות מפני שאמרו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובעובד כוכבים עד שישכור כיצד אמר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואינו צריך לזכות רבי זירא ורב אסי איקלעו לפונדקא דיאי אייתו לקמייהו ביצים המצומקות ביין רבי זירא לא אכל ורב אסי אכל א"ל רבי זירא לרב אסי ולא חייש מר לתערובת דמאי א"ל לאו אדעתאי א"ר זירא אפשר גזרו על התערובת דמאי ומסתייעא מילתא דרב אסי למיכל איסורא השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לא כל שכן נפק רבי זירא דק ואשכח דתנן הלוקח יין לתת לתוך המוריים או לתוך האלונתית כרשינין לעשות מהן טחינין עדשים לעשות מהן רסיסין חייב משום דמאי ואין צריך לומר משום ודאי והן עצמן מותרין מפני שהן תערובת ולא גזרו על תערובת דמאי והתניא הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדירה לבשל אינו חושש לשאור ותבלין שבה לא משום שביעית ולא משום מעשר ואם אמר לה עשי לי משליכי חושש לשאור ותבלין שבה משום שביעית ומשום מעשר שאני התם דכיון דקאמר לה עשי לי משליכי כמאן דעריב בידים דמי רפרם אמר שאני שאור ותבלין דלטעמא עביד וטעמא לא בטיל ולחלופי לא חיישינן והתנן הנותן לחמותו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה מפני שחשודה מחלפת המתקלקל התם כדתניא טעמא א"ר יהודה רוצה היא בתקנת בתה ובושה מחתנה

ולעלמא

ואי ס"ד לא קבלה. רבי זירא מרבי יעקב דר"ג לגמרי אסר מאי קשיא ליה: **לישני ליה.** לנפשיה כי אסר ר"ג כשאין ישראל עומד על גביו דלית ליה לפני עור לא תתן מכשול וכי אכל רבי יוחנן כשישראל עומד על גביו: **ושמת סכין בלועך.** פסוק הוא בספר משלי: **אם בעל נפש אתה.** אם אדם כשר אתה כדאמר בפסחים (דף מ.) בעל נפש לא ילתות אדם כשר: **בלועך.** בלחייך. כלומר התחזק על יצרך ולא תעשה זאת: **מצאו להן.** אותם היושבים בהר גריזים ונעשו מומרים לעבודת כוכבים. ואע"ג דרוב כותים לאו מהר גריזים היו רבי מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא ביבמות (דף סא:) קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין דברי ר"מ אמרו לו לר"מ יפה אמרת לא חולצין איש כתיב בפרשה מפני מה לא מיבמין אמר להן קטן שמא ימצא סרים קטנה שמא תמצא איילונית ונמצאו פוגעים בערוה ולא אמר רוב קטנים אינם סריסים: **את מושל.** גדול בתורה: **אם יודע ברבו.** שאם ישאלנו ישיב לו טעם: **בין.** שאל: **ואם לאו תבין את אשר לפניך.** מעצמך ואל תשאל ותביישנו. ושמת סכין בלועך בתריה דהאי קרא כתיב כלומר התחזק עצמך ועצור פיך מלשאול: **אם בעל נפש אתה.** ומתאוה לשאול ולעמוד על העיקר מאי תקנתיה פרוש הימנו: **מהתם גזרו.** ר"מ על היין ורבן גמליאל אחריו על השחיטה: **וקבלו מינייהו.** לא שאלו גדולים הימנו אלא שבדורו של ר"מ לא רצו לקבל עליהם לפרוש מן הכותיים לפי שהיו רגילים בהם ובדורו של רבי אמי היה אפשר להם לפרוש: **לבטל רשות.** אם דר כותי במבוי צריך לשכור את רשותו ואפילו נתן להם במתנה אינה מבוטלת עד שישכור והיינו כעובד כוכבים. וישראל ששכח ולא נתן בעירוב עם בני המבוי והוא דר עמהם ואוסר עליהם מבטל להם רשותו ועובד כוכבים עד שישכור ישראל הימנו וטעמא מפרש בהדר את העובד כוכבי' (עירובין סט:): **משמר שבתו בשוק.** בפרהסיא אעפ"י שהוא מומר לחללו בצנעה הרי הוא כישראל ואם לא עירב עם שכניו בחצר או במבוי נותן להם רשותו ודיו: **לזכות.** בקנין חליפין: **לפונדקא דיאי.** שם העיר ועמי הארץ היו וחשודין על הדמאי. ומשום דאייתינן לעיל בהמתן של צדיקים כו' נקט ואתי להנך שמעתא דמיירי נמי בכי האי גוונא: **מצומקות.** צלויות הרבה לשון מצטמק ויפה לו דשבת (דף לו:): **ביין.** ואח"כ ערבום וטרפום ביין ואיכא ביין משום דמאי והכא משום דליתיה בעיניה וע"י תערובת אייתי לקמייהו לא חשו למילתא: **אפשר.** אי איתא דגזרו חכמים על תערובת דמאי מסתייע מילתא דיגרום עון שלא ישים על לבו דגזרו עליו וישכח הגזרה ויאכל בשוגג: **דק ואשכח.** דלא גזרו: **לתת לתוך המוריים.** דסופו לאוכלו ליין זה על ידי תערובת דמוריים וכן לתת לתוך אלונתית פוישו"ן שנותן מים ויין ושמן אפרסמון כדאמרינן במסכת עבודה זרה (דף ל.): **טחינין.** מאכל של גריסין ותבלין מעורבין בו וכן רסיסין מעדשים אע"פ שסוף כל אלו לערב הואיל ובאין לידו של חבר מעם הארץ בעינייהו שלא בתערובת חייב להפריש דמאי אם ספק הוא כגון שלקחו מעם הארץ ואין צריך לומר משום ודאי אם אמר לו המוכר לא הפרשתי מהם: **והם עצמם.** הלוקח מעם הארץ את האוכלין עצמן אין צריך להפריש דמאי הואיל ובתערובת בא לידו: **לשכנתו.** אשת עם הארץ: **עיסה לאפות.** ומסר לה שאור: **וקדרה לבשל.** ונתן לה התבלין אינו חושש שמא החליפה ונתנה משלה שאין מתוקן לפי שאין חשודין על הגזל: **עשה לי משליכי.** השאור והתבלין: **חושש.** וצריך להפריש עליהם לדמאי ואע"ג דתערובת הוא: **כיון דאמר לה עשי לי משליכי.** הוי כמו שלקחן הימנה קודם תערובתן ואח"כ ערבן דהא ע"פ עשתה ונעשית שלוחו: **וטעמא לא בטיל.** לפי שהוא מתקן הכל והוא עיקר ואפילו לקח קדרה מבושלת מעם הארץ שלא נעשה שלוחו כשעירבן אסור אבל יין במוריים ויין בביצים אינו עיקר: **ולחלופי לא חיישינן.** דקתני אם נתן לה הכל אין חוששין שמא החליפה: **הנותן לחמותו.** עיסתו לאפות: **מפני שחשודה מחלפת המתקלקל.** אם יתקלקל הלחם מחליפתו הלכך מעשר את שהוא נותן לה דאי מיחלפא ליה שלא יהא חבר זה נותן לפניה מכשול: **ואת שהוא נוטל הימנה.** שמא החליפה אלמא מיחלפא: **התם כדקתני טעמא.** דלטובה היא מתכוונת אבל על הגזל כגון לאדם נכרי שאין דעתה להחליף להטיב לו אף להרע אינה חשודה:

ולעלמא

אשכחיה ההוא סבא. י"מ דלכל מקום שהוא מזכיר ההוא סבא הוא אליהו ואי אפשר לומר כן בפרק במה מדליקין (שבת דף לד.) בעובדא דרבי שמעון בן יוחאי: **בראש** הר גריזים. במדרש יש שהיא עבודת כוכבים שהטמין יעקב תחת האלה בהר בשכם (בראשית לה): **אם** בעל נפש אתה פרוש הימנו. דבסיפא דקרא כתיב ואל תתאו למטעמותיו: **אינו** חושש לשאור ותבלין שבה לא משום מעשר ולא משום שביעית. משמע דתבלין חייבין במעשר ותימה דבפרק בא סימן (נדה נ.) תנן כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלים והשעור והרוטב (לקמן דף קיח:) תנן והקיפה מצטרפין לטמא טומאת אוכלין וקאמר בגמרא מאי קיפה תבלין אלמא תבלין אין להם טומאת אוכלין אלא על ידי צירוף אע"ג דחייב במעשר ויש לומר דמשום מעשר דקאמר הכא לא קאי אתבלין אלא אשאור ושביעית קאי אף אתבלין דהא במאכל בהמה נמי נוהגה שביעית:

המס

מסורת הש"ס

א) [לקמן יא: פו. יבמות סא: קיט. גיטין כ: ע"ז לד: מ: בכורות יט: מב: נדה לא: מח.], ב) [לקמן קלג. עירובין כב: כתובות קיא: קדושין פ: ערכין ח:], ג) עירובין סט: ע"ז סד:, ד) [גמ"ל: משומד], ה) [ברכות כו. ושם נסמן], ו) [לעיל ה: ושם נסמן], ז) [נ"ל דתניא], ח) תוספתא פ"א דדמאי ה"ח, ט) [עיין תוס' בכורות ל. ד"ה מעשרות], י) [נדה לח:], כ) דמאי פ"ג מ"ו גיטין סא: כל הסוגיא, ל) [נ"ל כדקתני], מ) [דמאי פ"ג מ"ו], נ) [ויקרא יט], ס) גמ"ל: משומדים, ע) [דברים כה], פ) גמ"ל: כעובד, צ) גמ"ל: משומד, ק) [דף ה:], ר) גמ"ל: כרישין, ש) שם דף קב., ת) [וע"ע תוס' יומא פא: ד"ה שהפלפלין ותוס' נדה נ. ד"ה כל].

* * *

מוסף רש"י

וליתן רשות. שאינו יכול ליתן רשותו לישראל אלא אם כן שכר ממנו מערב שבת (עי' סד:). משמר שבתו בשוק. בפרהסיא ואע"פ שהוא מומר לחלל שבת בצנעה (שם ועירובין סט:). ונותן רשות. אם היה פתח ביתו פתוח לחצר שישראל דרין בה ושכח ולא עירב עמהן, מבטל להם את רשותו של חצר ואם לא ביטל אסור להוציא מבתיהם לחצר דהוה להו מוציאין מרשות המיוחדת לכל אחד לרשות שיש לזה חלק בה, וחכמים גזרו שלא להוציא מרשותו לרשות חבירו (עי' שם). כיצד. אישראל קאי (עירובין שם) ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה לך וזה נוטלה ממנו ומוציא לחצר (עי' שם). רשותי קנויה לך. או רשותי מבוטלת לך (עירובין שם). קנה. הבוטל באמירה בעלמא בלא מתן מעות, ואינו צריך לזכות. ע"י קנין (עי' שם). לאו אדעתאי. לא נתתי לבי (ברכות כו.) שוגג הייתי (מנחות לה:) לא הייתי זוכר, ורבותי פירשו לא סבירא לי (שבת צה. וצ"ב אם שייך גם כאן). בהמתן של צדיקים. ממורו דר' פנחס בן יאיר לקמן, אין הקב"ה מביא תקלה על ידן. שתאכל הבהמה דבר האסור לה (לעיל ה:). הנותן לחמותו. עיסה לתקנה לו והוא חבר והיא אשת עם הארץ והעמידה לכך (גיטין סא:). שחשודה מחלפת המתקלקל. ונותנת לו היפה שלה, הלכך מעשר את שהוא נותן לה, שאם מחליפתו נמצא מאכילה שאינו מעושר, ואת שהוא נוטל הימנה, שאם החליפתו נמצא אוכל שאינו מעושר (שם). רוצה היא כו'. ולא לרעה היא מחלפת (שם).

* * *

שיטה מקובצת

א] מבטל רשות ונותן רשות וכו'. נ"ב בקצת ס"י לא גרסי' ונותן רשות: ב] אינו חושש לשאור ותבלין וכו'. נ"ב עי' תוס' כתובות דף כד ע"א: ג] ואם אמר לה עשי לי וכו'. נ"ב נ"א בקצת ס"י בד"א בזמן שאמר לה עשי לי משלי אבל אמר לה עשי לי משליכי חושש וכו': ד] מצאו להם אותם. נ"ב נ"א בס"י מצאו להם לאותם היושבים בהר וכו': ה] ישיב לו דבר טעם: ו] לא שאלו גדולים מאלו אלא: ז] רשותו ואפילו בטלה להם: ח] נקיט ואייתי להנך שמעתא: ט] חייב להפריש משום דמאי:

עין משפט
נר מצוה

כב א מיי' פ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י טוש"ע י"ד סי' ב סעיף ח [וברב אלפס בגיטין פ"ה דף קמו]:

כג ב טוש"ע א"ח סי' שפה סעיף ב [וברב אלפס שם]:

כד ג מיי' פ"ב מהלכות עירובין הלכה טו סמג עשין מד"ס טוש"ע א"ח סי' שפה סעיף ג:

כה ד מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' שם סעיף א:

כו ה מיי' שם הל' י וסמג שם טוש"ע א"ח סימן שפב סעיף א [וברב אלפס שם]:

כז ו מיי' שם הלכה טו [ברמב"ם שם ליתא] סמג שם טוש"ע שם סי' שפ סעיף א:

כח ז מיי' פי"ג מהלכות מעשר הלכה יח:

כט ח ט מיי' שם פי"א הלכה יב [טוש"ע י"ד סימן קיט סעיף ג]:

ל י מיי' שם פי"ב הלכה יח [ופטי"ו מהלכות מאכלות אסורות הל"ב]:

כ [מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הלכה י]:

לא ל מיי' פי"א מהלכות מעשר הלכה יב וע"ש טוש"ע י"ד סי' קיט ס"ג:

* * *

תורה אור השלם

1. וְשַׂמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה: משלי כג ב
2. כִּי תֵשֵׁב לִלְחוֹם אֶת מוֹשֵׁל בִּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ: משלי כג א

* * *

גליון הש"ס

גמ' כי הא דרשב"א וכו'. וכ"ה במד"ר פרשת תצא בשינוי לשון קצת: שם לא משום שביעית. עיין כתובות דף כד ע"א תוס' ד"ה שלי תם ובבכורות דף ל ע"א תוס' ד"ה מתני':

* * *

לעזי רש"י

פוישו"ן. שפע, רוב.

* * *

רבינו גרשום

אלא לאו ש"מ קיבלה מיניה ר' זירא מר' יעקב בר אידי דאפילו בשישראל עע"ג אסור: דמות יונה מצאו בראש הר גריזים. כלומר בארץ ישראל שהיו עובדין אותה לשום ע"ז. ולמה אמר בראש הר גריזים לפי שבחוצה לארץ לאו חשובה ע"ז אלא מנהג אבותיהם בידיהם ואלו מצאו בא"י ועובדין אותה: ור' מאיר לטעמיה דחייש למיעוט. כלומר והיכא ר' מאיר חייש למיעוט לענין תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו רבי מאיר מטהר העיסה ורבנן מטמאין ואמרינן מ"ט דרבי מאיר רוב תינוקות מטפחין ומיעוט אין מטפחין סמוך מיעוטא לחזקה דעיסה זו בחזקת טהרה עומדת ואיתרע לה רובה הכא נמי לענין כותים חיישינן למיעוט וגזר רובה אטו מיעוטא: ואם לאו תבין את אשר לפניך. כלומר ראה מורה שלפניך ואל תלבין פניו ואם לאו דלא חזות מיניה ותלבין פניו: ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה. דדעתך ללמוד פרוש ממנו לר' אחר: אי לשחיטה ויין נסך מהתם גזרו בהו, כלומר רבן גמליאל ור' מאיר גזרו עליהן: משמר שבתו בשוק. כלומר בפני בני אדם משמר שבת. בצנעא לא משמר כיון דבפני בני אדם משמר שבת מבטל רשות אם שכח ולא עירב עם בני חצר מע"ש אוסר עליהן עד שיבטל להן רשותו בשבת דדינו לענין ביטול רשות כישראל אבל אם עובד כוכבים דר עמהם בחצר ושכחו ולא שכרו מע"ש אסור בשבת שאין יכולין לטלטל בחצרו עד שישכרו מן העובד כוכבים: ואין צריך לזכות. בקנין: לפונדקא דיאי. כלומר עמי הארץ היו והיין ספק מעושר ספק אינו מעושר: ביצים מצומקות. של עמי הארץ: ורפרם אמר משום טעמא דעבידי לטעמא וטעמא לא בטיל ומשום הכי לא היה אסור בשאור כו': ומשום חילוף לא חיישינן. ולא והתנן מעשר את שנותן לה ואת שהוא נוטל הימנה כלומר את שהוא נותן לה מעשר וכן כשהוא נוטל הימנה מפני שחשודה שמתחלפה המקולקל כלומר אם מתקלקל הלחם כלומר שנשרף בתנור היא נוטלת המקולקל ונותנת לו יפה: התם משום טעמא דקתני. דאמ"ר יהודה כו'